Metamorfoza patrijarhata u digitalnoj eri: manifestacije socijalnog nesvesnog i perspektive grupne analize

*Konstantinos Liolios**

Specijalistička psihijatrijska ordinacija, Hanija, Grčka

Primljeno: 23. marta 2026.
Prihvaćeno: 8. maja 2026.
Objavljeno: 30. septembra 2026.

Za citiranje:
Liolios K. Metamorfoza patrijarhata u digitalnoj eri: manifestacije socijalnog nesvesnog i perspektive grupne analize. *Psychotherapy Science Today*. 2026;2(3):48–58. https://doi.org/10.64435/SQDM2274

OPEN ACCESS

© Author(s), CC BY-NC 4.0

Apstrakt

Slabljenje patrijarhalnih metastruktura izdvojilo se kao jedno od ključnih obeležja savremenog globalnog društva. Ovaj krah nije ograničen samo na institucionalna ili politička uređenja, već se proteže i na simboličke, psihološke i relacione temelje društvenog života. Ovaj rad istražuje uzroke, posledice i transformacije povezane sa opadanjem patrijarhalnog autoriteta, integrišući teorije o socijalnom nesvesnom, simboličku medijaciju, mitološke i psihoanalitičke koncepte, grupno-analitičke procese i uticaj digitalne ere.

Urušavanje patrijarhata destabilizuje tradicionalne društvene veze, stvarajući fragmentaciju, agregaciju i omasovljenje, polarizovane podgrupne formacije i krizu simboličkog autoriteta. Ovi procesi su značajno pojačani digitalnim tehnologijama, koje slabe vertikalni prenos, ubrzavaju afektivno zaražavanje i reorganizuju autoritet u performativne, algoritamski posredovane oblike. Iako otvorene patrijarhalne strukture slabe, njihovi ostaci opstaju unutar socijalnog nesvesnog kroz odbrambene procese, simboličko pomeranje i transgeneracijski prenos.

U terapijskim grupama ove transformacije se ispoljavaju kroz izazove vezane za liderstvo, nejasne granice, pojačano cepanje i nesvesnu potragu za kompenzatornim figurama autoriteta. Grupna analitička terapija predstavlja privilegovan prostor za posmatranje, simbolizaciju i proradu psihosocijalnih posledica kolapsa patrijarhata i elektronske medijacije. Članak postulira da se savremeno društvo nalazi na raskrsnici: između regresije ka autoritarnim supstitutima i nastanka dijaloških, etički utemeljenih, postpatrijarhalnih oblika društvenog povezivanja sposobnih da zadrže kompleksnost bez dominacije.

Ključne reči: transformacija patrijarhata; socijalno nesvesno; grupno-analitički procesi; kriza simboličkog autoriteta; postpatrijarhalni subjekt.

Uvod

U mnogim savremenim društvima dugotrajne patrijarhalne strukture prolaze kroz duboku transformaciju. Vekovima je patrijarhat funkcionisao ne samo kao politički i ekonomski sistem, već i kao simbolički okvir koji organizuje autoritet, rodne uloge, srodničke odnose i formiranje subjektivnosti. Njegovo urušavanje zato ne utiče samo na institucionalno uređenje, već i na dublje simboličke koordinate kroz koje su istorijski strukturisani društveni poredak, legitimitet i identitet.

Fundamentalni uvid Simon de Bovoar — da je rodna hijerarhija društveno konstruisana, a ne prirodno data — ukazao je na istorijsku uslovljenost patrijarhalnih uređenja [1]. Antropološke analize su pokazale da je patrijarhalni autoritet bio ugrađen u sisteme srodničkih odnosa, savezništava i simboličke razmene koji regulišu društvenu organizaciju [2]. Međutim, ove strukture se u savremenim društvima sve više destabilizuju. Prema Kornelijusu Kastorijadisu *(Cornelius Castoriadis),* patrijarhat se može razumeti kao deo dominantnog socijalnog imaginarnog, kroz koje društva uspostavljaju smisao i legitimitet [3]. Kako to imaginarno gubi koherentnost, principi koji su nekada strukturisali autoritet, pripadnost i generacijski kontinuitet postaju nestabilniji, izlažući društva novim oblicima neizvesnosti i institucionalne fluidnosti.

Ova transformacija odvija se uporedo sa još jednom velikom istorijskom promenom: ekspanzijom digitalne ere. Digitalne komunikacione tehnologije preoblikuju uslove društvene interakcije kroz slabljenje hijerarhijskih načina prenosa i njihovu zamenu horizontalnim, trenutnim i algoritamski posredovanim razmenama. Autoritet sve više deluje difuzno, performativno i nestabilno, dok su

* E-mail: lioliosk.2@gmail.com.

simbolička medijacija i vremensko odlaganje — tradicionalno ključni za regulaciju želje i autoriteta — dovedeni u pitanje neposrednošću, vidljivošću i afektivnim intenziviranjem [4, 5]. Ovi tehnološki uslovi ne samo što prate šire kulturne transformacije, već i ubrzavaju procese koji destabilizuju nasleđene simboličke strukture.

U ovom kontekstu, savremena društva pokazuju sve izraženije znake simboličke dezorganizacije. Ovi procesi uključuju oblike socijalnih agregata i omasovljenja, bujanje antagonističkih podgrupa i stalnu polarizaciju između suprotstavljenih identiteta. Posredničke institucije često slabe, dok liderske figure deluju ili krhko i samoreferencijalno, ili su opterećene preteranim očekivanjima obnove i spasenja. Na simboličkom nivou, posrednička funkcija istorijski povezana sa očinskim autoritetom — obuzdavanje sukoba, strukturisanje granica i uvođenje vremenskog intervala između impulsa i akcije — deluje sve nestabilnije. Pa ipak, nijedan široko zastupljeni alternativni okvir autoriteta nije se u potpunosti konsolidovao umesto njega.

Ovaj članak nudi narativno-teorijsko istraživanje navedenih tekovina. Oslanjajući se na psihoanalitičku antropologiju, mitologiju, teoriju grupne analize i savremenu društvenu misao, članak ispituje kako transformacije u patrijarhalnim simboličkim strukturama — u uslovima digitalne ere — preoblikuju autoritet, identitet i društvene veze. U tom kontekstu, sugeriše se da grupno-analitička praksa pruža posebno vredan posmatrački i interpretativni okvir za razumevanje psihičkih posledica ovih istorijskih promena. Prateći kako se šire kulturne transformacije odvijaju unutar grupnih procesa, rad nastoji da osvetli kako destabilizujuće efekte trenutne tranzicije, tako i potencijalnu pojavu postpatrijarhalnih oblika autoriteta zasnovanih na dijalogu, zajedničkoj odgovornosti i etičkoj relacionalnosti.

Patrijarhat kao simbolička metastruktura

Razumevanje posledica savremene transformacije patrijarhata zahteva razjašnjenje onoga što je patrijarhat istorijski predstavljao u društvenom životu. U svakodnevnoj upotrebi, patrijarhat se odnosi na oblik društvene organizacije u kojoj je autoritet koncentrisan u muškom vođstvu, posebno unutar porodičnih ili društvenih struktura kojima dominiraju muškarci [6]. Iako su deskriptivno tačne, takve definicije obuhvataju samo institucionalnu površinu mnogo dublje pojave.

Fundamentalnije, patrijarhat se može razumeti kao simbolička metastruktura: nadindividualni okvir ugrađen u kulturna značenja, koji organizuje autoritet, rodne uloge i relaciona očekivanja [3]. On funkcioniše kroz jezik, mit, pravo i društvene prakse, oblikujući ne samo raspodelu moći, već i načine na koje pojedinci zamišljaju identitet, moral, pripadnost i granice društvenog života [7, 2]. U tom smislu, patrijarhat je istorijski funkcionisao i kao političko uređenje i kao simbolički poredak koji strukturiše sam subjektivitet [8].

Osim svoje vidljive institucionalne forme, patrijarhat je ispunjavao važne simboličke funkcije unutar društvene organizacije. On je pružao hijerarhijsku strukturu autoriteta koja je stabilizovala odgovornost i donošenje odluka kroz generacije [9]. Kroz kulturno kodifikovanu podelu rada i relaciona očekivanja, strukturisao je uloge unutar porodica i zajednica, proizvodeći relativno stabilne obrasce zaštite, snabdevanja, nege i pripadanja [1, 2].

Patrijarhalni sistemi su takođe regulisali društvene granice, definišući dozvoljene uloge, ponašanja i prostore. Te granice su učvršćivane kroz kulturne narative i mitološke reprezentacije koje su autoritet, žrtvovanje, zaštitu i potčinjavanje povezivale sa širim sistemima značenja [10, 11]. Na društvenom nivou, razlikovanje javne i privatne sfere dodatno je institucionalizovalo ovakva simbolička uređenja, dodeljujući politički autoritet i ekonomsku aktivnost javnoj sferi, dok je emocionalni rad i negu uglavnom prepuštalo sferi domaćinstva [12].

Sa psihoanalitičkog stanovišta, ove društvene strukture rezoniraju sa onim što lakanijanska teorija opisuje kao očinsku metaforu. Lakanov koncept *Ime-Oca (Nom-du-Père)* odnosi se na simboličku funkciju koja uvodi zakon, zabranu i medijaciju u polje želje [13]. Iako se ovaj koncept ne može direktno izjednačiti sa društvenim patrijarhatom, istorijski patrijarhalni sistemi često su oličavali analogne medijacijske funkcije organizujući autoritet, formiranje granica i generacijski kontinuitet. Shodno tome, transformacije patrijarhalnih struktura mogu destabilizovati i simboličke okvire kroz koje društva regulišu autoritet, identitet i relacionu koheziju.

Socijalno nesvesno: internalizacija i prenos patrijarhata

Da bismo razumeli zašto patrijarhat nastavlja da utiče na društveni život čak i onda kada njegove formalne institucije slabe, neophodno je ispitati funkcionisanje socijalnog nesvesnog — zajedničkih, nepisanih dogovora koji oblikuju percepciju, emocije i ponašanje unutar jednog društva. Hoper *(Hopper)* konceptualizuje socijalno nesvesno kao skrivenu matricu normi, narativa, anksioznosti i utelovljenih praksi kroz koje se društva reprodukuju kroz generacije [14]. Budući da je patrijarhat istorijski strukturisao mnoge od ovih aranžmana, njegove pretpostavke ostaju duboko ugrađene u ovu matricu, opstajući čak i kada eksplicitna ideološka podrška oslabi.

Patrijarhat u većoj meri opstaje kroz implicitne relacione obrasce, afektivna očekivanja i ustaljena tumačenja društvene stvarnosti nego kao skup eksplicitnih uverenja ili institucionalnih politika [15, 16]. Ovi nesvesni obrasci oblikuju način na koji se doživljava autoritet, zamišljaju rodni identiteti i kako se odnosi moći manifestuju u svakodnevnom životu, često bez svesne refleksije.

Nadovezujući se na grupno-analitičko shvatanje socijalnog nesvesnog, Karla Pena *(Carla Penna)* ističe kako kolektivni psihički život nije oblikovan samo vidljivim društvenim strukturama već i nementalizovanim emocionalnim klimama koje transpersonalno cirkulišu unutar grupa i institucija. Iz tog ugla, slabljenje patrijarhalnog autoriteta može se razumeti kao poremećaj kontejnirajuće funkcije grupe, što proizvodi pojačanu anksioznost, fragmentaciju i defanzivnu reorganizaciju. Kako se tradicionalne simboličke koordinate autoriteta brišu, nesvesna grupna dinamika može oscilovati između čežnje za omnipotentnim vođstvom i potpunog odbacivanja autoriteta. Ove tenzije se često manifestuju u polarizovanim formacijama podgrupa i primitivnim dinamikama zavisnosti. Pena naglašava da se takvi procesi ne mogu svesti na individualnu patologiju, već nastaju unutar zajedničkog društvenog polja u koje su subjekti uronjeni. Grupno-analitički prostori stoga postaju važna mesta na kojima ove nesvesne dinamike mogu biti simbolizovane, omogućavajući grupama da psihički obrade gubitak poznatih struktura autoriteta i oprezno istraže nove oblike relacione odgovornosti, zasnovane na uzajamnom priznanju umesto na dominaciji [17].

Patrijarhat u socijalnom nesvesnom

Patrijarhat se ukorenjuje kroz dugotrajne kulturne mehanizme koji deluju uglavnom ispod nivoa svesne percepcije. Prakse odgajanja dece često naglašavaju poslušnost, rodnu diferencijaciju i potčinjenost autoritetu, stvarajući rane obrasce kroz koje se doživljavaju moć i zavisnost [18]. Jezičke strukture kodiraju rodnu hijerarhiju kroz gramatiku, metafore i idiome koji privileguju mušku perspektivu i univerzalizuju muško iskustvo [7].

Religijske tradicije često stavljaju očinske figure u središte, smeštajući autoritet, poredak i stvaranje u kontekst muške simbolike [11]. Mitološki narativi veličaju muško junaštvo i žensku pasivnost, usađujući rodno određene simboličke uloge u kolektivnu imaginaciju [10]. Obrazovni kanoni su istorijski uzdizali muška dostignuća kao fundamentalna, utvrđujući tako pretpostavke o tome ko je centralni, a ko periferni deo kulturnog sećanja [8]. Čak i svakodnevni rituali — ko prvi govori, ko zauzima javni prostor, ko služi, a ko biva uslužen — tiho naturalizuju muško vođstvo.

Kroz ove procese, patrijarhat funkcioniše ne samo kao politički sistem, već i kao duboko psihološko okruženje. Kao što psihoanalitička teorija naglašava, od takvih struktura se ne može pobeći jednostavnim intelektualnim odbacivanjem; nesvesni ostaci nastavljaju da oblikuju želje, anksioznost i očekivanja [14, 19–22].

Mehanizmi transgeneracijskog prenosa

Patrijarhalne norme opstaju kroz generacije putem suptilnih procesa koji povezuju lično iskustvo sa kolektivnim kontinuitetom. Identifikacija igra centralnu ulogu jer deca internalizuju obrasce autoriteta, rodnih uloga i relacionih očekivanja koje modeluju negovatelji [20–22]. Istovremeno, emocionalni ostaci — uključujući nerazrešene konflikte, ćutanje i istorijske traume — ostaju ugrađeni u porodične sisteme, oblikujući obrasce vezivanja i relacione granice kroz generacije [23].

Porodični narativi i kulturni mitovi dodatno učvršćuju ove obrasce prenoseći implicitne poruke o autoritetu, rodu i pripadanju [14]. Pojedinci takođe mogu gajiti nesvesnu lojalnost nasleđenim ulogama, održavajući zastarele relacione obrasce kako bi očuvali kontinuitet porodičnog ili kulturnog identiteta [24]. Kroz ove međusobno isprepletane procese, patrijarhalne pretpostavke opstaju čak i kada pravni okviri i eksplicitne društvene norme počnu da se menjaju.

Mehanizmi odbrane koji štite patrijarhat

Socijalno nesvesno takođe štiti patrijarhalni poredak kroz kolektivne odbrambene procese. Poricanje može predstavljati patrijarhalni autoritet kao prirodan ili neizbežan, dok nepriznavanje omogućava pojedincima da apstraktno priznaju nejednakost, a da pritom ne prepoznaju njene konkretne posledice [14]. Cepanje učvršćuje binarne rodne kategorije, idealizujući jednu, dok se druga obezvređuje [25].

Idealizacija zaštitnički nastrojenih vođa ili očinskog autoriteta može dodatno prikriti prinudne strukture iza narativa o stabilnosti, brizi ili tradiciji [26]. Istovremeno, potiskivanje može ućutkati konflikt ili traumu povezanu sa patrijarhalnim poretkom, ograničavajući mogućnosti kritičkog promišljanja. Ovi odbrambeni mehanizmi pomažu stabilizaciji nasleđenih struktura čak i u kontekstima gde se svesno teži većoj jednakosti.

Zajedno, ove dinamike pokazuju kako patrijarhat opstaje kao psihička i kulturna sila čak i onda kada njegovi institucionalni oblici slabe. Kroz socijalno nesvesno prenose se normativna očekivanja, emocionalni ostaci i odbrambene strategije koje stabilizuju patrijarhalne obrasce na dubokim nivoima društvenog života — čineći njihovu transformaciju istovremeno psihološki uznemirujućom i istorijski značajnom.

Mitološki i psihoanalitički temelji patrijarhalnog poretka

Patrijarhalni autoritet se istorijski održavao ne samo kroz institucije već i kroz simboličke narative utkane u mitove, religiju i kolektivnu imaginaciju. Mnogo pre nego što su se pojavile moderne političke strukture, kulturni narativi i arhetipske figure organizovali su očekivanja u vezi sa muškošću, autoritetom i društvenom hijerarhijom [10, 11]. Ovi simbolički oblici nastavljaju da oblikuju kolektivne fantazije o vođstvu, moralu i relacionom poretku čak i u društvima koja eksplicitno dovode u pitanje patrijarhalne norme [27]. Kako patrijarhalne strukture slabe, ovi mitski okviri ne nestaju tek tako, već se destabilizuju i rekonfigurišu, što doprinosi emocionalnim i simboličkim turbulencijama koje prate savremene društvene promene [3, 18].

Arhetip Zevsa

Među najtrajnijim mitskim figurama je Zevs, čiji lik predstavlja suštinu patrijarhalne vlasti. U grčkoj mitologiji, Zevs poseduje apsolutnu moć, vladajući pomoću kombinacije reda, straha i selektivne dobronamernosti [28]. Njegova neograničena seksualna prava — izražena kroz brojna osvajanja i transformacije — otelovljuju fantazije o muškim privilegijama oslobođenim odgovornosti. Zevs štiti favorizovano potomstvo i saveznike dok kažnjava izazivače, pojačavajući hijerarhijsku logiku koja nagrađuje lojalnost i guši neslaganje. On ne toleriše nikakvo osporavanje svoje nadmoći, pozicionirajući se istovremeno kao suveren i arbitar pravde [29].

Ovaj arhetip prožima zapadne kulturne i političke predstave, oblikujući fantazije o jakim vođama, harizmatičnom autoritetu i muškoj dominaciji [8, 30]. Čak i u sekularnim i demokratskim kontekstima, oslabljene verzije Zevsove figure opstaju u političkoj retorici, idealima korporativnog liderstva i kulturnim reprezentacijama moćnih ljudi [9]. Istrajnost ovog arhetipa pokazuje kako mitska slika nastavlja da organizuje očekivanja od autoriteta dugo nakon što njeno mitološko poreklo nestane iz polja svesnog opažanja.

Frojdov praotac

Frojdovo tumačenje praoca u delu *Totem i tabu* nudi psihoanalitički model ambivalentnih temelja patrijarhalnog autoriteta. U ovoj mitskoj rekonstrukciji, praotac monopolizuje moć i izaziva ogorčenje među sinovima, čija pobuna na kraju dovodi do njegovog ubistva i kasnije simboličke idealizacije. Internalizacija ubijenog oca uspostavlja moralne zabrane i simbolički zakon koji regulišu društveni život. Frojdov narativ ističe fundamentalnu napetost unutar patrijarhalnog autoriteta: on je istovremeno predmet straha, otpora i idealizacije [19]. U periodima kada tradicionalne strukture autoriteta slabe, ove ambivalencije mogu ponovo izbiti na kolektivnom nivou, proizvodeći oscilacije između odbacivanja autoritarnog vođstva i vraćanja čežnje za zaštitničkim očinskim figurama [26, 31].

Posmatrane zajedno, ove mitske i psihoanalitičke perspektive sugerišu da transformacija patrijarhalnog autoriteta ne predstavlja samo institucionalnu promenu, već i dublji poremećaj u simboličkim i nesvesnim strukturama koje već dugo organizuju društveni život.

Sistemske manifestacije patrijarhata u društvenim institucijama

Kako patrijarhalni autoritet slabi u savremenim društvima, njegova transformacija odvija se neujednačeno kroz različite društvene sisteme. Institucionalna uređenja retko nestaju istim tempom kao kulturni ideali; umesto toga, ona otkrivaju slojeve inercije i simboličkih ostataka koji i dalje oblikuju svakodnevni život [7, 8]. Shodno tome, slabljenje patrijarhata stvara prelazni društveni pejzaž obeležen ne samo širenjem egalitarnih težnji, već i postojanošću strukturnih asimetrija i ambivalentnih oblika autoriteta.

Rodne uloge i strukturna nejednakost

Uprkos značajnom društvenom napretku, rodna hijerarhija ostaje ukorenjena u mnogim institucionalnim sredinama. Ekonomske i organizacione strukture i dalje odražavaju istorijske pretpostavke o relativnoj vrednosti različitih oblika rada, doprinoseći trajnoj nejednakosti u zastupljenosti na rukovodećim pozicijama i ekonomskom priznanju [32, 33]. Istovremeno, raspodela brige o drugima i kućnih obaveza i dalje odražava dugotrajna rodno oblikovana očekivanja, utičući na profesionalne putanje i emocionalno opterećenje unutar porodica [34].

Ovi obrasci pokazuju kako se patrijarhalna uređenja često održavaju ne kroz eksplicitnu ideologiju, već kroz institucionalne rutine i kulturna očekivanja koja ostaju delimično nepromenjena čak i onda kada se formalna opredeljenost za jednakost sve više širi.

Institucionalna i kulturna pristrasnost

Slična dinamika primećuje se u obrazovnim, političkim i zdravstvenim sistemima. Obrazovne tradicije i kulturni kanoni istorijski su favorizovali muške perspektive i dostignuća, suptilno učvršćujući pretpostavke o autoritetu i kulturnoj centralnosti [8]. Političke institucije u mnogim društvima i dalje pokazuju neujednačenu rodnu zastupljenost, dok politički okviri ponekad zadržavaju paternalističke pretpostavke u vezi sa upravljanjem i društvenim poretkom [35].

Zdravstveni sistemi takođe otkrivaju nasleđenu pristrasnost, uključujući istraživačke tradicije koje su istorijski tretirale muška tela kao normativna i nedovoljno prepoznavale polno specifične medicinske potrebe [36]. Ovi institucionalni obrasci ilustruju kako simboličke hijerarhije mogu opstati čak i tamo gde su formalne strukture autoriteta počele da se menjaju.

Simbolički ostaci u društvenim sistemima

Pored institucionalnih struktura, patrijarhalne pretpostavke nastavljaju da cirkulišu kroz pravne okvire, organizaciju porodice, religijske tradicije i jezičke prakse. Koncepti porekla i naslednosti, koji su dugo bili povezivani sa patrilinearnim modelima društvenog kontinuiteta, i dalje oblikuju kulturna shvatanja pripadnosti i autoriteta [2]. Religijski narativi i ritualne tradicije često zadržavaju simboličke reprezentacije muškog vođstva, dok svakodnevni jezički izrazi reprodukuju rodnu hijerarhiju utisnutu u kulturno pamćenje [7, 11].

Takvi ostaci pokazuju da patrijarhat opstaje ne samo kao politički poredak, već i kao simbolički okvir koji prožima društvene institucije i kulturne prakse. Njegova transformacija stoga stvara složen i neujednačen proces u kojem nasleđene strukture koegzistiraju sa novonastajućim oblicima relacijskog i institucionalnog organizovanja.

Slom patrijarhata: fragmentacija i regresija

Slabljenje patrijarhata ne odvija se kao linearan prelaz od hijerarhijske dominacije ka egalitarnoj slobodi. Naprotiv, slabljenje dugotrajne simboličke metastrukture proizvodi nestabilnost i kulturne turbulencije. Patrijarhat je istorijski obezbeđivao — ma koliko problematično — okvir uloga, granica i legitimacionih narativa koji su strukturisali autoritet i očekivanja u međuljudskim odnosima [3, 8]. Kako se ove organizujuće koordinate postepeno urušavaju, društva se često suočavaju s teškoćama u uspostavljanju alternativnih simboličkih okvira sposobnih da posreduju između želje, moći i kolektivne odgovornosti.

Periodi takve transformacije često dovode do regresije, polarizacije i novih poziva na očinski autoritet. Umesto da proizvede neposrednu emancipaciju, slabljenje patrijarhata razotkriva nerazrešene kulturne anksioznosti, stvarajući društveni pejzaž obeležen ambivalencijom: težnje ka jednakosti koegzistiraju sa odbrambenim reakcijama koje traže stabilnost, izvesnost i obnovu hijerarhije [4, 18, 26].

Kriza simboličkog autoriteta

Jedna od manifestacija ove transformacije jeste kriza simboličkog autoriteta, vidljiva u pojavi opisanoj kao „slabi, samoreferencijalni lideri bez vizije" [37]. Takve figure mogu posedovati formalnu moć, ali često nemaju simbolički legitimitet potreban da bi posredovale između pojedinačnih interesa i kolektivnog poretka. Istorijski gledano, patrijarhalni sistemi pružali su očinsku metaforu koja je ukorenjivala zakon, kontinuitet i odgovornost unutar društvenog poretka [9, 13]. Kako ovaj simbolički oslonac slabi, društva često osciliraju između nepoverenja prema autoritetu i ponovne čežnje za njegovim stabilizujućim povratkom.

U odsustvu koherentnog simboličkog okvira, lideri se istovremeno doživljavaju kao varalice kojima se ne može verovati i idealizuju kao potencijalni spasioci. Ova ambivalencija odražava dublje anksioznosti povezane sa brisanjem granica i neizvesnošću u vezi sa načinom na koji bi moć trebalo da se vrši nakon što tradicionalne očinske norme izgube legitimitet [3]. Rastakanjem ovog simboličkog autoriteta, politička i kulturna sfera postaju sve podložnije populizmu, harizmatskoj manipulaciji i umnožavanju „praznih označitelja" koji obećavaju poredak bez stvarnog sadržaja [38].

Reakcionarni pokreti

U vakuumu nastalom usled slabljenja patrijarhata, reakcionarni pokreti niču naročitom silinom i brzinom. Ekstremno desničarski populizam, autoritarni nacionalizam, mizogine digitalne supkulture, antirodne ideologije i ponovo oživeli narativi hipermaskuliniteta obećavaju povratak stabilnim hijerarhijama i jasno određenim društvenim ulogama [8, 30]. Ovi pokreti se predstavljaju kao izvori zaštite, moralne jasnoće i identiteta u svetu koji se doživljava kao fragmentisan i lišen čvrstog uporišta.

Njihova privlačnost ne počiva isključivo na ideologiji ili političkim programima, već na afektivnoj rezonanci: oni mobilišu strah od marginalizacije, percipiranog gubitka privilegija i anksioznost zbog nestajanja poznatih simboličkih oslonaca [31, 34]. Mizogine onlajn zajednice, na primer, služe kao afektivna utočišta u kojima se ponovo uspostavljaju patrijarhalne fantazije o pravu na privilegovan položaj i dominaciju. Digitalna anonimnost pojačava agresiju i osećaj ogorčenja, omogućavajući širenje rezigniranosti bez relacijskih posledica ili etičkih ograničenja [5, 39].

Slično tome, antirodni pokreti prezentuju sebe kao branioce prirode, tradicije i moralnog poretka, prikazujući jednakost, pluralnost i fluidnost kao egzistencijalne pretnje [40]. Ove formacije nisu istorijske anomalije, već predvidivi odbrambeni odgovori na destabilizaciju patrijarhalnog autoriteta. One otkrivaju koliko je duboko patrijarhat ukorenjen u emocionalni i simbolički život društava i kako njegovo slabljenje često izaziva konsolidaciju i regresiju, a ne neposrednu transformaciju [14].

Agregacija kao tranziciona odbrambena formacija

Između pada u omasovljenje i mogućnosti istinski relacijskog grupnog života nalazi se fenomen agregacije. Agregacija je oblik društvene organizacije u kojem se pojedinci okupljaju oko zajedničkih afekata, identiteta ili osećaja nezadovoljstva, a da pritom ne postižu simboličku integraciju niti trajnu relacijsku koheziju. Za razliku od omasovljenja, koje rastvara individualnost u stopljenom kolektivnom identitetu, agregacija zadržava privid individualnosti, ali joj nedostaje simbolička medijacija neophodna za uzajamno priznanje i odgovornost.

Agregirane grupe održavaju se manje kroz zajednički smisao, a više kroz cirkulaciju afekata — poput besa, straha ili nostalgije — koji uglavnom ostaju nekontejnirani i netransformisani. U kontekstu destabilizacije patrijarhata, agregacija funkcioniše kao odbrambeni odgovor na simboličku neizvesnost. Pojedinci se okupljaju u labave konstelacije koje ublažavaju osećaj izolovanosti, ali ne zahtevaju suočavanje sa razlikama ili složenošću društvenog života [14].

Savremene digitalne platforme dodatno intenziviraju ove dinamike, omogućavajući brze oblike povezivanja organizovane oko slogana, heštegova ili identitetskih oznaka, umesto oko trajne relacijske posvećenosti [4]. Agregacija tako proizvodi povezanost bez odgovornosti i pripadnost bez dijaloga. Iako može delovati kao korak ka kolektivnom životu, ona često suspenduje uslove neophodne za istinsku transformaciju. Bez simboličkih struktura sposobnih da prerade i integrišu konflikt, agregirane formacije ostaju podložne polarizaciji i regresiji ka omasovljenim ili autoritarnim oblicima društvene dinamike [14].

Stoga agregacija predstavlja krhko tranziciono stanje: privremenu formaciju koja se može učvrstiti u odbrambene kolektivitete ili, pod dovoljno refleksivnim i kontejnirajućim uslovima, evoluirati ka relacijskim oblicima društvene organizacije.

Pad u omasovljenje

Kada simbolički autoritet dodatno oslabi ili potpuno zakaže, agregacija može prerasti u omasovljenje. U omasovljenim formacijama individualnost se sve više napušta, dok se lična autonomija rastvara u velikim, bezličnim kolektivima koji obećavaju izvesnost, koherenciju i pripadanje. U nedostatku simboličke medijacije, pojedinci postaju naročito podložni pojednostavljenim narativima, teorijama zavere i propagandnim diskursima koji neizvesnost zamenjuju izvesnošću, a složenost — moralnim apsolutizmom [41].

Masovni pokreti — politički, religijski ili kulturni — stoga pružaju psihološko utočište od anksioznosti koja se javlja usled urušavanja očinskog i simboličkog autoriteta. Međutim, to utočište ima visoku cenu. Identifikacija sa masom često zahteva suspenziju kritičkog mišljenja, zatvaranje prostora za relacijsku složenost i učvršćivanje rigidne lojalnosti. Kolektiv postaje objekat identifikacije koji zamenjuje nijansirane međuljudske veze, proizvodeći polarizovane sisteme uverenja i pojačan antagonizam prema onima koji se doživljavaju kao autsajderi [31].

Omasovljenje je stoga istovremeno simptom simboličkog sloma i pokretač dalje fragmentacije, jer produbljuje nestabilnost koju nastoji da prevaziđe.

Cepanje društvenog tela

Urušavanje medijacijskih simboličkih struktura takođe dovodi do sveprisutnog cepanja društvenog tela na međusobno neprijateljski nastrojene frakcije. Umnožavaju se moralni tabori, „politička plemena", kulturne eho komore i zajednice zasnovane na teorijama zavere, od kojih se svaka održava pojednostavljenim narativima koji društveni svet dele na binarne opozicije dobra i zla, čistog i iskvarenog, nas i njih.

Takva dinamika odražava primitivne oblike grupne psihologije u kojima se različitost ne doživljava kao pluralnost, već kao pretnja [19, 20]. U odsustvu simboličkih okvira sposobnih da obuzdaju konflikt i integrišu složenost, društva mogu regresirati ka odbrambenim formacijama — različito opisivanim kao društvene enkapsulacije [42], psihička utočišta [43] ili grupni bastioni [44] — koje služe kao rešenja za očajničku potrebu za zaštitom od iskustava izneverene zavisnosti i relacijske nesigurnosti.

Posmatrani zajedno, reakcionarni pokreti, agregacija, omasovljenje i društveno cepanje ilustruju kako transformacija patrijarhalnog autoriteta često najpre proizvodi fragmentaciju, pre nego što se pojave novi simbolički oblici. Stoga izazov nije samo u demontaži patrijarhalnih struktura, već i u razvoju alternativnih okvira sposobnih da održe autoritet, složenost i relacijsku odgovornost unutar istinski postpatrijarhalnog društvenog poretka.

Postpatrijarhalni subjekt u nastajanju

Subjekt koji nastaje u razdoblju nakon patrijarhata je hibridna figura, oblikovana istovremeno ostacima hijerarhijske tradicije i novim relacijskim i simboličkim mogućnostima [8, 18]. Više nije ograničen krutom rodnom binarnošću, te se susreće sa proširenim spektrom identitetskih pozicija i emocionalnih izraza. Međutim, slabljenje nasleđenih struktura takođe proizvodi pojačanu anksioznost, jer istorijski stabilne uloge i očekivanja više ne pružaju pouzdanu orijentaciju [45].

Oslobođeni mnogih tradicionalnih normi, pojedinci stiču veću autonomiju u oblikovanju sopstvenih života, ali je ta autonomija praćena neizvesnošću u pogledu pripadanja, kontinuiteta i koherentnosti identiteta [46]. Globalna povezanost proširuje kulturnu razmenu, ali istovremeno izlaže pojedince mnoštvu simboličkih okvira, često međusobno suprotstavljenih, čime se pojačavaju iskustva fragmentacije [47]. Shodno tome, postpatrijarhalni subjekt pristupa autoritetu sa skepsom, svestan istorijskih zloupotreba, ali i dalje oseća potrebu za sadržavanjem, usmeravanjem i simboličkom koherencijom.

Ove tenzije ukazuju na prelazni istorijski trenutak u kojem je psihološka potporna struktura koju su nekada pružali patrijarhalni sistemi oslabljena, a da još nije u potpunosti zamenjena novim oblicima. Zbog toga postpatrijarhalni subjekt zahteva nove forme simboličke podrške — okvire sposobne da obuhvate višeznačnost, podstaknu međusobno priznanje i održe osećaj pripadanja u kontekstu složenog savremenog života [48].

Digitalna era i postpatrijarhalni subjekt

Digitalna era ubrzava nastanak postpatrijarhalnog subjekta time što transformiše uslove pod kojima se konstituišu identitet, autoritet i relacionalnost. U digitalno posredovanim sredinama slabe tradicionalna ograničenja uloga, omogućavajući pojedincima da istražuju fluidne i višestruke self pozicije na društvenim i virtuelnim platformama [49]. Istovremeno, ovo proširenje mogućnosti uvodi novu ranjivost: subjekti postaju sve više izloženi nadzoru, momentalnom vrednovanju i algoritamski pojačanom poređenju sa drugima [5].

Onlajn sredine pojačavaju fragmentaciju jer se suparnički identiteti i simbolički zahtevi sudaraju uz ograničene mogućnosti medijacije ili refleksivne integracije [4]. Autoritet je u tim prostorima često prolazan i performativan, lišen odgovornosti ili institucionalnog utemeljenja. Ipak, digitalne mreže takođe omogućavaju nove oblike solidarnosti, simboličkog eksperimentisanja i kolektivne imaginacije koji podržavaju pojavu postpatrijarhalnih oblika pripadanja [47]. Digitalni subjekt je stoga istovremeno oslobođen i destabilizovan, krećući se kroz dosad nezabeleženu slobodu uz pojačane psihičke i relacione pritiske.

Digitalna era: elektronska medijacija i rekonfiguracija društvenih veza

Digitalna era predstavlja odlučujući strukturni uslov koji oblikuje savremeni postpatrijarhat. Digitalne tehnologije nisu samo odraz društvenih promena; one reorganizuju modalitete kroz koje se proizvode autoritet, subjektivnost i društvene veze [5]. Dok su se patrijarhalni sistemi oslanjali na vertikalni prenos, vremensko odlaganje i otelovljeni autoritet, elektronska medijacija privileguje horizontalnost, neposrednost i neprekidnu cirkulaciju. Ova promena slabi tradicionalne mehanizme simboličke medijacije i produbljuje krizu autoriteta koja prati opadanje patrijarhata [4].

Iz grupno-analitičke perspektive, digitalno posredovane sredine mogu pojačati primitivne grupne dinamike. Bionove osnovne pretpostavke — zavisnost, borba–bekstvo i mesijansko uparivanje — ispoljavaju se naročito intenzivno u onlajn kolektivnim formacijama u kojima je simboličko kontejniranje ograničeno [14, 50]. Algoritamske arhitekture nagrađuju emocionalni intenzitet, polarizaciju i brzu identifikaciju, često podrivajući refleksivno mišljenje i održiv dijalog [4]. Autoritet u sve većoj meri postaje performativan i nestabilan, stvarajući vidljivost bez trajne odgovornosti.

U kliničkom smislu, ove dinamike pojačavaju narcističku ranjivost. Turkl *(Turkle)* primećuje da digitalno posredovane interakcije često pružaju privid povezanosti bez zahteva za uzajamnošću, tolerancijom na ambivalenciju ili tolerancijom na frustraciju [49]. Subjektivitet postaje sve zavisniji od spoljašnje validacije — metrike vidljivosti, pažnje i algoritamske afirmacije — što proizvodi oscilacije između grandioznosti i osećanja praznine [51]. U takvom okruženju, očinsku funkciju simboličkog odlaganja i postavljanja granica zamenjuje neposrednost i prezasićenost, što doprinosi pojačanoj anksioznosti i teškoćama u regulaciji afekata [13].

Istovremeno, digitalna era omogućava nove oblike moći koji funkcionišu bez otvorene hijerarhije. Koncept nadzornog kapitalizma Šošane Zubof (*Shoshana Zuboff*) pokazuje kako se autoritet pomera od vidljivih očinskih figura ka netransparentnim tehnološkim sistemima koji oblikuju ponašanje i želje putem ekstrakcije podataka i prediktivnih algoritama [5]. Nastalo stanje je paradoksalno: prividno oslobađanje od patrijarhalnog autoriteta podudara se sa sve suptilnijim oblicima kontrole koji ostaju uglavnom nevidljivi i teško osporivi.

Ipak, digitalne sredine sadrže i postpatrijarhalni potencijal. Horizontalne mreže, mnoštvo identifikacija i novi oblici kolektivnog delovanja mogu dovesti u pitanje vertikalnu dominaciju i fiksne strukture identiteta [47]. Stoga ključni zadatak nije odbacivanje tehnologije, već simbolička reintegracija: razvoj kulturnih, institucionalnih i terapijskih okvira sposobnih da povrate medijaciju, odgovornost i etičke granice unutar elektronski posredovanog društvenog života.

Grupno-analitički procesi u razdoblju postpatrijarhata

Grupna analiza je oblast u kojoj se individualno, interpersonalno i društveno razumeju kao nerazdvojivo isprepleteni. Ova integrativna perspektiva izložena je u Hoperovoj elaboraciji **tripartitnog matriksa**, u kojem autor razlikuje **temeljni, dinamički** i **lični matriks** [52]. Zajedno, ovi matriksi pružaju okvir za razumevanje načina na koji se istorijske, kulturne i institucionalne sile prepliću sa grupnim procesima i individualnim subjektivitetom. U kontekstu slabljenja patrijarhata, ovaj model nudi naročito moćnu perspektivu za praćenje načina na koji se transformacije autoriteta i simboličkog poretka istovremeno registruju na društvenom, grupnom i ličnom nivou.

Budući da analitička grupa funkcioniše kao mikrokosmos društva i institucija kojima pripada, urušavanje patrijarhalnog autoriteta postaje vidljivo kroz sva tri matriksa. Unutar temeljnog matriksa, patrijarhat opstaje kao istorijski nataložena simbolička struktura koja organizuje autoritet, rodne uloge i relaciona očekivanja. Unutar dinamičkog matriksa, ovi nasleđeni obrasci se aktiviraju, osporavaju i transformišu kroz tekuće grupne interakcije. Unutar ličnog matriksa, pojedinačni članovi unose u grupu sopstvene internalizacije patrijarhalnog iskustva — oblikovane porodičnom istorijom, rodnom pozicioniranošću i kulturnim kontekstom [16].

Analitička grupa tako postaje živa laboratorija u kojoj se ostaci i rekonfiguracije patrijarhata mogu posmatrati sa naročitom jasnoćom. Kako slabi gravitaciona sila patrijarhalnih struktura u savremenim društvima, grupe se suočavaju s teškoćama u uspostavljanju novih oblika simboličke organizacije. Autoritet više ne funkcioniše kao stabilan i samorazumljiv organizacioni princip, ali njegovo odsustvo stvara anksioznost i dezorijentaciju u sva tri matriksa. Analitička grupa čini ove tenzije vidljivim, omogućavajući njihovu refleksiju, umesto da ostanu raštrkane unutar socijalnog nesvesnog.

Autoritet i vođstvo u grupi

Ambivalencija prema autoritetu, karakteristična za postpatrijarhalno stanje, često nalazi neposredan izraz u dinamičkom matriksu grupe. Članovi mogu dovoditi u pitanje legitimitet grupnog analitičara, preispitujući njegov autoritet, namere ili kompetentnost. Iako takvi izazovi naizgled imaju interpersonalni karakter, oni često odražavaju dublju nestabilnost simboličkih struktura autoriteta ukorenjenih u temeljnom matriksu [16]. Kako paternalna metafora kulturološki slabi, očekivanja da vođe treba da obezbede jasnoću, sadržavanje i usmerenje opstaju, dok se istovremeno poverenje u legitimitet takvog autoriteta urušava [53].

Unutar grupe, ova tenzija često proizvodi oscilacije između idealizacije i napada. Grupni analitičar može biti doživljen čas kao stabilizujuća očinska figura, čas kao neadekvatan, intruzivan ili nelegitiman. Može se javiti konfuzija u vezi sa pravilima i granicama, koja odražava šire poremećaje u društvenim strukturama sa nekadašnjim uporištem u patrijarhalnom autoritetu. Na nivou ličnog matriksa, članovi reaguju u skladu sa sopstvenim iskustvima autoriteta — neki traže snažno obuzdavanje, dok drugi defanzivno reaguju na ono što doživljavaju kao dominaciju. Ovi slojeviti odgovori uprizoruju savremenu dilemu: želju za vođstvom bez dominacije, strukturom bez hijerarhije i autoritetom bez autoritarnosti. U tom smislu, grupni analitičar postaje čvorišna tačka u kojoj se ukrštaju konflikti temeljnog, dinamičkog i ličnog matriksa.

Kratka vinjeta ilustruje kako se ove dinamike mogu odvijati u praksi. U jednoj analitičkoj grupi članovi su počeli da izražavaju frustraciju zbog toga što voditelj nije odlučnije intervenisao tokom emocionalno nabijenih komunikacija. Neki učesnici zahtevali su jasnije usmeravanje, insistirajući da je grupi potrebno snažnije vođstvo. Drugi su cenili njegovu uzdržanost od prikrivenog upražnjavanja autoriteta, što je dovodilo do neintervenisanja. Diskusija je ubrzo polarizovala grupu na suprotstavljene tabore — one koji su tražili čvrsto obuzdavanje i one koji su se opirali percipiranoj dominaciji. Posmatrana kroz prizmu tripartitnog matriksa, ova epizoda nije odražavala samo intrapsihičke konflikte ili interpersonalne tenzije unutar grupe, već i širu anksioznost vezanu za legitimitet autoriteta u postpatrijarhalnom kontekstu.

Takve tenzije retko ostaju ograničene na odnos između grupnog analitičara i članova. Kako se neizvesnost u vezi sa autoritetom širi grupom, ona često reorganizuje samo relaciono polje, dovodeći do formiranja podgrupa i polarizovanih savezništava.

Formiranje podgrupa i polarizacija

Fragmentacija na podgrupe može se razumeti kao odgovor dinamičkog matriksa na nestabilnost unutar temeljnog matriksa. U odsustvu zajedničkih simboličkih uporišta, grupa nastoji da uspostavi privremene oblike koherentnosti kroz usklađivanje i suprotstavljanje. Ekspresivniji članovi mogu se međusobno usklađivati, dok se oni povučeniji udružuju u koalicije povlačenja. Mogu se formirati rodno obojena savezništva, koja ponekad reprodukuju tradicionalne patrijarhalne uloge, a ponekad ih osporavaju ili preokreću. Progresivne i konzervativne pozicije mogu se polarizovati, odražavajući nerazrešene tenzije koje kruže širim društvenim matriksom [14].

Ove formacije podgrupa nisu samo odbrambeni manevri, već izrazi konflikata koji povezuju temeljni i lični matriks. Članovi teže pozicijama koje rezoniraju sa njihovim ličnim iskustvima moći, pripadanja i marginalizacije, dok istovremeno učestvuju u kolektivnom odigravanju oblikovanom širim društvenim konstelacijama. Patrijarhalna logika može se ponovo uspostaviti kroz ove dinamike, pozicionirajući određene podgrupe kao dominantne, a druge kao podređene — čak i u grupama koje su svesno posvećene egalitarnim vrednostima. U mnogim slučajevima grupni analitičar postaje osporavana simbolička figura, utelovljujući nerazrešenu borbu oko autoriteta ukorenjenu u temeljnom matriksu.

Kako se tenzije među podgrupama intenziviraju, u grupnom matriksu često izbijaju na površinu prikrivena rodno obojena očekivanja u vezi sa autoritetom, brigom i agresijom.

Rodno obojeni transferi

Rodno obojeni transferi nastaju na preseku sva tri matriksa. Unutar temeljnog matriksa, patrijarhalne kulture uspostavljaju trajnu simboličku povezanost između roda, autoriteta, brige i agresije. Unutar ličnog matriksa, pojedinci internalizuju ovu povezanost na idiosinkratične načine, oblikovane porodicom, kulturom i životnim iskustvom. Unutar dinamičkog matriksa, ove internalizacije se odigravaju kroz obrasce govorenja, ćutanja, brige o drugima i konfrontacije.

Žene mogu biti implicitno pozicionirane — ili same sebe pozicionirati — kao emocionalni kontejneri ili medijatorke odgovorne za stabilizaciju afektivne klime grupe. Muškarci mogu biti nesvesno postavljeni u ulogu nosilaca agresije, autoriteta ili izazova. Članovi koji se doživljavaju kao feminini, nezavisno od rodnog identiteta, često postaju kontejneri za ranjivost ili zavisnost, dok oni koji se doživljavaju kao maskulini mogu biti pozicionirani kao nosioci snage ili konfrontacije. Ovakvo odigravanje opstaje čak i u grupama koje su eksplicitno posvećene jednakosti, otkrivajući dubinu na kojoj patrijarhalne strukture ostaju ugrađene u temeljni matriks i nastavljaju da oblikuju relaciona očekivanja na nesvesnom nivou [54].

Ove rodno obojene dinamike često se sabiraju oko još jednog ponavljajućeg fenomena: nesvesne potrage za stabilizujućom očinskom figurom.

Potraga za novim ocem

Ponavljajuća potraga za „novim ocem" unutar analitičkih grupa može se posmatrati kao odgovor na destabilizaciju patrijarhalnog autoriteta u temeljnom matriksu. Kako tradicionalne očinske strukture gube legitimitet, grupe mogu nesvesno tragati za alternativnim figurama sposobnim da obezbede simboličko sadržavanje i moralno usmeravanje [55]. Ova težnja može se kristalisati oko grupnog analitičara ili premestiti na harizmatičnog člana grupe kome se prećutno pripisuje liderska uloga.

Na nivou ličnog matriksa, pojedinci u ovu potragu unose sopstvene nerazrešene odnose sa očinskim figurama, intenzivirajući procese takmičenja, idealizacije i razočaranja. Ambivalencija grupe — koja istovremeno priželjkuje, pruža otpor i strahuje od očinskog autoriteta — odraz je teškoće odustajanja od patrijarhalnog sadržavanja pre nego što se uspostave stabilni alternativni simbolički oblici. Ova odigravanja ne treba razumeti samo kao regresivne pojave, već kao izraze prelaznog psihičkog i društvenog stanja u kojem se nasleđene strukture postepeno rastvaraju, dok se novi relacioni okviri još nisu konsolidovali [54].

Grupna analiza kao mesto transformacije

Uprkos ovim tenzijama, grupna analiza poseduje izuzetan transformativni potencijal upravo zato što istovremeno deluje kroz temeljni, dinamički i lični matriks. Unutar dinamičkog matriksa, grupa pruža strukturisanu sredinu u kojoj konflikti mogu biti simbolizovani umesto da se destruktivno odigravaju. Unutar ličnog matriksa, članovi mogu prepoznati i proraditi traume povezane sa autoritetom, ukorenjene u iskustvima dominacije, zanemarivanja ili napuštanja. Unutar temeljnog matriksa, nove simboličke konfiguracije mogu se postepeno razvijati kroz zajedničku refleksiju i relacijsko eksperimentisanje [52].

Kontinuirani razvoj koncepta tripartitnog matriksa, koji Erl Hoper ostvaruje u saradnji sa međunarodnim kolegama, imao je ključnu ulogu u formulisanju ovog transformativnog potencijala. Ističući da su sve grupe mikrokosmosi društva i institucija kojima pripadaju, Hoper nepokolebljivo smešta analitički rad u šire društvene konstelacije. Njegov teorijski okvir omogućava analitičarima da prate kako se anksioznosti koje potiču iz društvenog matriksa, naročito one povezane sa legitimitetom, autoritetom i pripadanjem, metabolišu kroz grupne procese umesto da ostanu nementalizovane ili da budu destruktivno odigrane.

U tom smislu, analitička grupa može funkcionisati kao prototip postpatrijarhalne relacionalnosti. Vođstvo može postati distribuirano umesto centralizovano, autoritet ispregovaran umesto nametnut, a razlike se mogu sadržavati umesto cepanja. Simboličko značenje nastaje kroz dijalog u grupnom matriksu, umesto da bude propisano nasleđenim hijerarhijama.

Kroz ovaj rad, grupna analiza ne doprinosi samo individualnoj i grupnoj transformaciji već

i postepenom oblikovanju novih društvenih konstelacija sposobnih da podrže psihički život izvan patrijarhata. U međuigri Erosa i Tanatosa, grupa se opire i maničnom poricanju i paralizi izazvanoj očajanjem, održavajući kontakt sa svetom onakvim kakav jeste. Na taj način, analitička grupa podržava kontinuirani lični i kolektivni evolutivni proces u kojem razvoj proističe iz zajedničke refleksije i relacijske angažovanosti.

Zaključak

Transformacija patrijarhata predstavlja jednu od najznačajnijih simboličkih promena koje oblikuju savremeni društveni život. Tokom vekova, patrijarhalni sistemi funkcionisali su ne samo kao institucionalna uređenja, već i kao organizujuće metastrukture kroz koje su društva uređivala autoritet, rodne odnose, pripadanje i moralni poredak. Kako ove strukture slabe, njihov uticaj nastavlja da odjekuje na višestrukim nivoima društvenog polja — u simboličkim okvirima značenja, u socijalnom nesvesnom koje prenosi obrasce odnosa kroz generacije, kao i u institucijama i kulturnim narativima koji oblikuju svakodnevni život.

Istovremeno, slabljenje patrijarhalnog autoriteta stvara nove mogućnosti za relacijsku i simboličku reorganizaciju. Prošireno shvatanje roda, identiteta i pripadanja otvara prostor za oblike društvenog života koji su manje ograničeni rigidnim hijerarhijama. Međutim, ova tranzicija istovremeno otvara važna pitanja o tome kako se autoritet, odgovornost i kolektivna koherencija mogu održati kada tradicionalna simbolička uporišta izgube svoj podrazumevani legitimitet.

U okviru ovog promenljivog društvenog pejzaža, grupna analiza nudi naročito dragocenu perspektivu. Konceptualizujući grupu kao mikrokosmos šireg društvenog matriksa, grupno-analitička teorija omogućava kliničarima da posmatraju kako se šire kulturne transformacije uprizoruju u interpersonalnoj dinamici. Hoperova elaboracija tripartitnog matriksa — u kojem možemo razlikovati temeljni, dinamički i lični matriks — pruža okvir kroz koji se ovi procesi mogu istovremeno pratiti na društvenom, grupnom i individualnom nivou.

Unutar analitičkih grupa, transformacija patrijarhalnog autoriteta postaje vidljiva kroz izazove upućene vođstvu, formiranje podgrupa, rodno obojene transfere i potragu za novim oblicima simboličkog sadržavanja. Umesto da ove dinamike posmatra kao puke poremećaje, grupna analiza ih razume kao izraze šire društvene tranzicije. Analitička grupa pruža strukturisani seting u kojem se ove tenzije mogu istraživati, simbolizovati i postepeno integrisati.

U tom smislu, analitičke grupe funkcionišu ne samo kao terapijske sredine, već i kao prostori društvenog učenja. Unutar grupnog matriksa, autoritet se može istraživati kao relacioni proces, a ne kao fiksna hijerarhija. Vođstvo može postati distribuirano umesto centralizovano, a razlikama se može pristupati bez potrebe za rigidnom polarizacijom. Kroz dijalog i zajedničku refleksiju, članovi eksperimentišu sa novim načinima pregovaranja o moći, odgovornosti i pripadanju.

Ova sposobnost da se zadrži složenost predstavlja jedan od naročitih doprinosa grupne analize. Delujući istovremeno kroz temeljni, dinamički i lični matriks, analitičke grupe omogućavaju učesnicima da prepoznaju na koji način nasleđene strukture nastavljaju da oblikuju očekivanja vezana za autoritet i relacionalnost. Istovremeno, one stvaraju mogućnosti za razvoj alternativnih oblika simboličke organizacije, zasnovanih na uzajamnom priznanju i podeljenoj odgovornosti.

Stoga se rad grupe ne iscrpljuje razrešavanjem individualnih konflikata. On doprinosi postepenom nastajanju relacionih okvira sposobnih da pruže podršku mentalnom životu u promenjenim društvenim uslovima. U analitičkoj grupi članovi mogu promišljati iskustva autoriteta, zavisnosti i odgovornosti na načine koji podstiču kako lične uvide, tako i kolektivno razumevanje.

Kroz ovaj proces, grupna analiza pomaže negovanju onoga što Erl Hoper naziva **zrelom nadom** — oblikom nade koji se ne zasniva na obnovi prošlih struktura, već na trajnoj sposobnosti grupa da zajedno misle, stupaju u odnose i stvaraju značenja. Na taj način, analitička grupa postaje prostor u kojem se mogu istraživati mogućnosti postpatrijarhalnog autoriteta: autoriteta o kome se pregovara umesto da se nameće, koji nije hijerarhijski već relacioni, a održava se kroz dijalog, odgovornost i zajednički simbolički rad.

Literatura

1. Beauvoir S de. The second sex. New York: Vintage Books; 2011.
2. Lévi-Strauss C. The elementary structures of kinship. Boston: Beacon Press; 1969.
3. Castoriadis C. The imaginary institution of society. Cambridge: MIT Press; 1997.
4. Han B-C. In the swarm. Cambridge: MIT Press; 2017.
5. Zuboff S. The age of surveillance capitalism. New York: PublicAffairs; 2019
6. Cambridge University Press. Patriarchy. Cambridge Dictionary. Pristupljeno: 30. 6. 2026. Dostupno na: https://dictionary.cambridge.org
7. Bourdieu P. Masculine domination. Stanford: Stanford University Press; 2001. https://doi.org/10.1515/9780804768856
8. Connell RW. Masculinities. Berkeley: University of California Press; 2005.
9. Weber M. Economy and society. Berkeley: University of California Press; 1978.

10. Campbell J. The hero with a thousand faces. Princeton: Princeton University Press; 1949.
11. Eliade M. The sacred and the profane. New York: Harcourt; 1959.
12. Fraser N. Rethinking the public sphere: a contribution to the critique of actually existing democracy. *Social Text*. 1990; (25–26):56–80. https://doi.org/10.2307/466240
13. Lacan J. Écrits. New York: Norton; 2006.
14. Hopper E, Weinberg H. The social unconscious in persons, groups and societies. London: Karnac; 2011.
15. Dalal F. Race, colour and the processes of racialization. London: Brunner-Routledge; 2001.
16. Foulkes SH. Therapeutic group analysis. London: Allen & Unwin; 1964.
17. Penna C. From crowd psychology to the dynamics of large groups: The social unconscious and social trauma. London: Routledge; 2023.
18. Benjamin J. The bonds of love: Psychoanalysis, feminism, and the problem of domination. New York: Pantheon Books; 1988.
19. Freud S. Totem and taboo. London: Routledge; 1950.
20. Freud S. Group psychology and the analysis of the ego. New York: Norton; 1955.
21. Freud S. Civilization and its discontents. New York: Norton; 1961.
22. Freud S. The ego and the id. New York: Norton; 1961.
23. Volkan VD. Transgenerational transmissions and chosen traumas. Int J Group Psychother. 2001;51(1):79–97. https://doi.org/10.1521/ijgp.51.1.79.4988
24. Boszormenyi-Nagy I, Spark GM. Invisible loyalties: Reciprocity in intergenerational family therapy. New York: Harper & Row; 1973.
25. Klein M. Notes on some schizoid mechanisms. *Int J Psychoanal*. 1946;27:99–110.
26. Fromm E. Escape from freedom. New York: Farrar & Rinehart; 1941.
27. Jung CG. Man and his symbols. New York: Doubleday; 1964.
28. Hesiod. Theogony. Oxford: Oxford University Press; 2006.
29. Kerényi K. The gods of the Greeks. London: Thames & Hudson; 1966.
30. Kimmel M. Angry white men. New York: Bold Type Books; 2017.
31. Volkan VD. Blind trust. Charlottesville: Pitchstone; 2004.
32. World Economic Forum. Global gender gap report. Geneva: World Economic Forum; 2023. . Pristupljeno: 30. 6. 2026. Dostupno na: https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2023
33. Eagly AH, Carli LL. Through the labyrinth. Boston: Harvard Business School Press; 2007.
34. Hochschild AR, Machung A. The second shift. New York: Penguin; 2012.
35. Phillips A. The politics of presence. Oxford: Oxford University Press; 1995.
36. Criado Perez C. Invisible women: data bias in a world designed for men. New York: Abrams Press; 2019.
37. Liolios K. Exploring social unconscious clues upon generational gap across the Mediterranean: when group analysis meets psychodrama. Paper presented at: 6th IAGP Regional Conference in Africa; Cairo; 2023.
38. Laclau E. On populist reason. London: Verso; 2005.
39. Ging D. Alphas, betas, and incels: theorizing the masculinities of the manosphere. Men and Masculinities. 2019;22(4):638–657. https://doi.org/10.1177/1097184X17706401
40. Butler J. Undoing gender. New York: Routledge; 2004. https://doi.org/10.4324/9780203499627
41. Arendt H. The origins of totalitarianism. New York: Harcourt, Brace & Company; 1951.
42. Hopper E. Encapsulation as a defence against the fear of annihilation. Int J Psychoanal. 1991;72(4):607–624.
43. Mojović M. Manifestations of psychic retreats in social systems. U: Hopper E, Weinberg H, ur. The social unconscious in persons, groups and societies. London: Karnac; 2011.
44. Penna C. Transference, countertransference, and the social unconscious. U: Hopper E. The tripartite matrix. London: Routledge; 2024. 103–115.
45. Giddens A. Modernity and self-identity. Cambridge: Polity Press; 1991.
46. Bauman Z. Liquid modernity. Cambridge: Polity Press; 2000.
47. Castells M. The rise of the network society. Oxford: Wiley-Blackwell; 2010. https://doi.org/10.1002/9781444319514
48. Benjamin J. Beyond doer and done to: Recognition theory, intersubjectivity, and the third. London: Routledge; 2017. https://doi.org/10.1057/s11231-018-9151-8
49. Turkle S. Alone together. New York: Basic Books; 2011.
50. Bion WR. Experiences in groups. London: Tavistock; 1961.
51. Kohut H. The restoration of the self. New York: International Universities Press; 1977.
52. Hopper E. The tripartite matrix. London: Routledge; 2024.
53. Foulkes SH. Group-analytic psychotherapy: Method and principles. London: Gordon & Breach; 1975.
54. Nitzgen D. The concepts of the social unconscious and of the matrix in the work of SH Foulkes. U: Hopper E, Weinberg H, ur. The social unconscious in persons, groups and societies. London: Karnac; 2017.
55. Kaës R. Les alliances inconscientes. Paris: Dunod; 2007.